

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

2, 1, 4, 6, 3, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Door het presentiegeld konden ook arme(re) burgers deelnemen aan de volksvergadering, waardoor een groter deel van de Atheense burgers aan (de controle op) het bestuur kon deelnemen.

Opmerking

Als in het antwoord alleen wordt ingegaan op het grotere aantal burgers dat deelneemt, wordt 1 scorepunt toegekend.

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De mijlpalen tonen aan dat er in (uithoeken van) het Romeinse Rijk een (bewegwijzerd) wegennet bestaat in de derde eeuw 1
- De teksten op de mijlpalen laten zien dat de Cananefaten geromaniseerd zijn omdat de tekst in het Latijn is geschreven (wat niet de lokale taal is) / dat de Cananefaten bekend zijn met het bestuur van de Romeinen (en termen als proconsul gebruiken) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- In West-Europa bestond vrijwel geen handel / was de geldeconomie verdwenen 1
- Doordat er in Utrecht (gouden) munten werden geslagen was er
blijkbaar wel sprake van handel / was de agrarisch-stedelijke cultuur in
de vroege middeleeuwen in Utrecht nog niet geheel verdwenen / was
de samenleving rijker dan werd aangenomen 1

5 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De beschrijving van de legeronderdelen/de ridders die vechten in de
kleuren / onder het wapen van hun eigen lokale edelman / in de kleuren
van de Franse koning (en niet in de nationale kleuren), laat zien dat er
gevochten wordt voor de eigen (feodale) heer (en niet voor Frankrijk).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De belangstelling van Herbenus voor (twee van de volgende):

- geografie past bij 'het begin van de Europese overzeese expansie'.
- vroeger wetenschappelijk werk past bij 'het veranderende mens- en wereldbeeld van de Renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling'.
- een Griekse wetenschapper / een wetenschapper uit de klassieke oudheid past bij 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid'.

per juiste combinatie van een juist kenmerkend aspect en een juist verband met het werk van Herbenus

1

7 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Willem van Oranje streefde naar een zo groot mogelijke aanhang voor de Opstand onder de bevolking van de Nederlanden
- Door het kiezen voor één partij zou hij de steun van één van beide partijen verliezen (door de tegenstelling tussen rooms-katholieken en protestanten)

1

1

8 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit het verslag van Morgan blijkt dat (naast de protestanten) ook de rooms-katholieken in Mechelen (die Alva steunen) te lijden hebben onder de inname van hun stad, waardoor de steun aan het Spaanse gezag afbrokkelt
- Omdat zowel rooms-katholieken als protestanten door het harde beleid van de Spanjaarden werden getroffen, zochten zij samenwerking in de Pacificatie van Gent tegen het Spaanse leger

2

2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Walter Morgan geeft een eenzijdig beeld van de inname van Mechelen want hij (twee van de volgende): 2
 - gebruikt het scheldwoord 'papen' voor rooms-katholieken.
 - bewondert het volhouden van de protestanten in Mechelen.
 - benadrukt de onbetrouwbaarheid van Alva tegenover de katholieken in Mechelen.
 - benadrukt de onbetrouwbaarheid/het verraad van de rooms-katholieken in Mechelen.
- wat verklaard kan worden uit zijn achtergrond als huurling van Willem van Oranje / aanhanger van de Opstand / Engelsman/protestant 1

10 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Filips II voerde sinds 1588 op meerdere fronten tegelijk oorlog, waardoor de verdediging van steden in het noorden en het oosten van de Nederlanden verzwakte.

of

Filips II legde voor de Armada beslag op het Spaanse leger, waardoor er minder soldaten beschikbaar waren voor de strijd in de Nederlanden.

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De bron past bij 'het ontstaan van wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie', want uit de bron blijkt dat de kooplieden zoeken naar andere routes (die de opkomst van de wereldhandel bevorderen), waardoor je hier kunt spreken van verandering (ten opzichte van de middeleeuwen) 2
- Deze bron past minder bij 'de wetenschappelijke revolutie', want de koopman kiest in zijn zoektocht naar andere routes geen wetenschappelijke aanpak maar redeneert vanuit de Bijbel / hanteert godsdienstige argumenten, waardoor je hier kunt spreken van continuïteit (met middeleeuwse opvattingen) 2

Opmerking

Afhankelijk van de redenering kan worden gekozen voor continuïteit of voor verandering bij beide onderdelen van de vraag.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Met dit schilderij kan (twee van de volgende):

- 'de bijzondere plaats van de Republiek in staatkundig opzicht' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, omdat er een burger (met zijn vrouw) wordt afgebeeld, terwijl in veel Europese landen dergelijke schilderijen alleen van de adel/de vorst worden gemaakt (die in de Republiek geen rol spelen).
- 'de bloei in economisch opzicht van de Republiek' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, door de afbeelding van een koopman die rijk geworden is in de overzeese handel.
- 'de bloei in cultureel opzicht van de Republiek' in de zeventiende eeuw worden geïllustreerd, doordat dit schilderij laat zien dat de schilderkunst op een hoog niveau staat / dat een schilderij belangrijk gevonden wordt.

per juiste uitwerking van een kant van de bijzondere positie van de Nederlandse Republiek

2

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Deze uitspraak past bij de idealen van de democratisch-revolutionairen, want Voltaire levert met zijn uitspraak kritiek op de ongelijkheid door geboorte / op de standenmaatschappij. De democratisch-revolutionairen wilden de standenmaatschappij omverwerpen / wilden meer gelijkheid brengen onder de burgers.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

14 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat twee van de volgende combinaties, bijvoorbeeld:

- De oprichting van een woningbouwvereniging had als doel de leefomstandigheden van arbeiders te verbeteren (1), dit illustreert de 'discussies over de sociale kwestie', omdat het daarbij ging om de slechte leefomstandigheden van de armen.
- De bijeenkomst voor algemeen kiesrecht (2) illustreert de 'voortschrijdende democratisering', omdat algemeen kiesrecht de democratisering dichterbij zou brengen.
- De toespraak bij de Internationale Arbeiders Associatie (3) illustreert 'de opkomst van emancipatiebewegingen/het socialisme' omdat de arbeiders zich (internationaal) gaan organiseren in politieke organisaties.
- Het ontslag bij Van Gelder (4) illustreert de 'discussies over de sociale kwestie' omdat Ris vanwege zijn politieke activiteiten wordt ontslagen / illustreert de emancipatie van de arbeiders / de opkomst van het socialisme omdat Ris opkomt voor de belangen van arbeiders.
- De spreuk op het grafmonument (5) illustreert 'de opkomst van emancipatiebewegingen/het socialisme' omdat de strijd voor zijn socialistische idealen voortgezet moet worden.

per juiste combinatie van kenmerkend aspect en toelichting

2

Opmerking

Als hetzelfde kenmerkend aspect tweemaal wordt gebruikt, wordt slechts één van beide beoordeeld.

15 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De aanleg van deze spoorweg kwam voort uit het modern imperialisme omdat het verkrijgen van grondstoffen/afzetmarkten voor de industrie van het moederland daarbij centraal stond 1
- en met deze spoorweg konden grondstoffen/delfstoffen uit Nederlands-Indië / industrieproducten naar het binnenland van Java worden vervoerd 1
- De aanleg van deze spoorweg maakte het modern imperialisme op Java mogelijk omdat hiervoor controle over het binnenland / over de plaatselijke bevolking nodig was 1
- en de spoorweg maakte die grotere militaire aanwezigheid / bestuurlijke controle mogelijk 1

Vraag	Antwoord	Scores
16	<p>maximumscore 2 De juiste volgorde is: 6, 5, 1, 4, 2, 3</p> <p><i>Opmerking</i> <i>Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.</i></p>	
17	<p>maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met het afbeelden van Karl Liebknecht die de tak afzaagt waarop hij zelf zit / die zichzelf ten val brengt / het onderschrift dat ook het volk de kans moet krijgen om stommititeiten te begaan 1 • geeft Karl Arnold hier de mening weer dat de Spartakusopstand zal mislukken / dat de Spartakusopstand een vergissing is / zich tegen de arbeiders zal keren 1 • wat aansluit bij de opvatting van links-liberalen dat veranderingen door een democratisch gekozen parlement tot stand moeten komen (en niet door een gewelddadige revolutie) 1 	
18	<p>maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: bij bron 7:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leiders van de Republiek van Weimar krijgen de schuld van de 'vernedering' van het Verdrag van Versailles 1 • wat in de foto zichtbaar wordt in de slechte levensomstandigheden van de veteraan (die zijn leven waagde voor het vaderland maar eindigt als straatmuzikant) 1 <p>bij bron 8:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leiders van de Republiek van Weimar hebben de (ellende van de) economische crisis van de jaren 1930 niet kunnen voorkomen 1 • wat in de foto zichtbaar wordt in de opheffingsuitverkoop (waardoor radicalere partijen, KPD/NSDAP, meer aanhang krijgen) 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
19	<p>maximumscore 4</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat de informatie uit de bron:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet betrouwbaar genoeg is om te bepalen wie de brand heeft gesticht, omdat uit de manier waarop Elisabeth schrijft over de communisten / over de arrestatie van de hoofdredacteur van <i>Vorwärts</i> / over de buitenlandse pers blijkt, dat zij de visie van de nazi's overneemt / dat zij informatie over de gebeurtenissen alleen uit tweede hand heeft / dat zij het belang van de nazi's bij de brand ontkent • wel betrouwbaar is voor de vraag over het politieke klimaat in Duitsland na de brand, door de beschrijving van het optreden tegen de communisten/socialisten / de weergave van de (succesvolle) nazipropaganda over de Rijksdagbrand waarmee duidelijk wordt hoe de nazi's de Rijksdagbrand gebruiken om de bevolking op te zetten tegen de communisten / op te zetten tegen de buitenlandse kritiek 	<p>2</p> <p>2</p>
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de beschrijving in de brief van de arrestatie van de hoofdredacteur van <i>Vorwärts</i> • blijkt dat er in 1933 geen ruimte meer is voor afwijkende meningen in Duitsland (wat kenmerkend is voor een totalitaire staat) 	<p>1</p> <p>1</p>
21	<p>maximumscore 3</p> <p>De juiste combinaties zijn: A - 3, B - 5, C - 1, D - 4</p> <p>indien vier combinaties juist</p> <p>indien drie combinaties juist</p> <p>indien twee combinaties juist</p> <p>indien minder dan twee combinaties juist</p>	<p>3</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>0</p>
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het afwerpen van de atoombom zal Japan tot overgave dwingen waarmee de Tweede Wereldoorlog zal zijn beëindigd <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De opmerking van Truman dat het goed is dat Stalin de atoombom niet heeft uitgevonden, laat zien dat er al een kloof/wantrouwen is ontstaan tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, een begin van de Koude Oorlog 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

23 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Het doel van Dubček op dat moment is het voorkomen dat de Sovjet-Unie (net als in 1956 in Hongarije) met geweld een einde maakt aan de hervormingen in zijn land 1
- met als argument dat in Tsjecho-Slowakije (in tegenstelling tot Hongarije) de bevolking niet in opstand is gekomen tegen de Communistische Partij 1

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In juni 1968 kon de Praagse Lente nog gezien worden als een keerpunt in de Koude Oorlog, omdat het Tsjecho-Slowaakse communisme met een menselijk gezicht / de hervorming in Tsjecho-Slowakije een alternatief leek voor het communisme in de Sovjet-Unie, waarmee de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken doorbroken werd 2
- Doordat de Praagse Lente met geweld werd beëindigd door de Sovjet-Unie (en enkele van haar bondgenoten), werd het westerse vijandbeeld van de Sovjet-Unie als grootmacht die Oost-Europa binnen haar invloedssfeer wilde houden / als gevaar voor de wereldvrede / als brute onderdrukker, bevestigd 2

25 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is dat in de prent de vredesbeweging eenzijdigheid wordt verweten, omdat er niet geprotesteerd wordt tegen de kernwapens van de Sovjet-Unie / omdat er alleen geprotesteerd wordt tegen de kernwapens van de Verenigde Staten (wat blijkt uit de eenzijdigheid van de bril met links een zwart glas / alleen een Amerikaanse raket).

26 maximumscore 4

In een juist antwoord worden twee gebeurtenissen op een juiste manier verbonden aan een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw, bijvoorbeeld:

- De band verandert de naam in *U2* (2), wat verwijst naar een gebeurtenis uit 'de Koude Oorlog' 2
- *U2* maakte een kritisch album (*Zooropa*) over de rol van een verenigd Europa (4), wat past bij 'de eenwording van Europa' 2

Opmerking

Alleen voor een juiste combinatie van een gegeven en een daarbij passend kenmerkend aspect worden 2 scorepunten toegekend.

Bronvermeldingen

- bron 1 <http://www.haagsetijden.nl/entry/111/mijlpalen>
- bron 2 Joan Evans, *Leven in de middeleeuwen*, Zeist 1964, pag. 94-95
- bron 3 Duncan Caldecott-Baird, *Huurling in de Lage Landen, Een episode uit de Tachtigjarige Oorlog*, Bussum 1977, pag. 90-91
- bron 4 ontleend aan: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN341516627>
- bron 5 www.Rijksmuseum.nl
- bron 6 Karl Arnold, *Drunter, drüber, mittenmang, Karikaturen aus dem Simplicissimus*, München 1974, pag. 25
- bron 7 Enno Kaufhold, *Berlin as a Cosmopolitan City, Photographs by Willy Römer 1919-1933*, Berlijn 2013, pag. 67
- bron 8 Enno Kaufhold, *Berlin as a Cosmopolitan City, Photographs by Willy Römer 1919-1933*, Berlijn 2013, pag. 166
- bron 9 H. Kalshoven-Brester, *Ik denk zoveel aan jullie, Een briefwisseling tussen Nederland en Duitsland 1920-1940*, Amsterdam 1998, pag. 128
- bron 10 ontleend aan: <http://www.dannen.com/decision/hst-jl25.html>
- bron 11 ontleend aan: G. Bischof e.a. ed., *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia in 1968*, Lanham en andere plaatsen 2010, pag. 42
- bron 12 Frits Behrendt, *Op naar het jaar 2000*, Amsterdam 1982 (zonder paginanummering)